

Олена Нестерак

Чи поквитався Вернер Герцог зі своїм ворогом?

■ Афіша
до фільму
«Мій
найулюб-
лений
ворог». Режисер
Вернер
Герцог.
1999.

Мюнхенський музей кіно — особливе місце в інтелектуальному житті баварської столиці. Назва «музей» дещо формальна, оскільки до експонатів належать лише фільми (різних років, країн, жанрів, стилів) і всі, хто до них причетний «персональними гостинами». Організаційно він належить до міського музею, що на площі св. Якоба — в самому серці старого Мюнхена.

Чим, власне, відрізняється це місце для кінозустрічей від Київського Будинку кіно? За призначенням вони цілком подібні. За розмірами та оздобленням український храм кіно значно більший та симпатичніший. Публіка схожа, складається, як правило, з людей, які знають, куди йдуть і чого слід очікувати. Щоправда, в Мюнхені після перегляду рідко з'являються в залі оплески (якщо не присутній хтось із творців), однак глядач більш терплячий і старанно переглядає усі кінцеві інформації про фільм. Англійські стрічки майже завжди демонструють мовою оригіналу, італомовні чи франкомовні, наприклад, також, але з англійськими або німецькими субтитрами. Такого поняття, як синхронний переклад, в Німеччині вже декілька десятиліть не існує: або ж повноцінний акторський переклад, або субтитри. Ця прикмета, зрештою, більше як про значно потужніші фінансові джерела та усталену систему правил щодо функціонування кіно не свідчить. З фінансовими, інформаційними та авторитетними можливостями одного з найпопулярніших міст Європи пов'язаний і репертуар музею кіно, а точніше, розмаїття мистецьких програм, ретельно підготовлених кожного місяця. Так, восени були запропоновані такі теми: 60 років від дня початку війни, 70-річчя тонового фільму в Німеччині, портрет Шин'ї Сомай, документальне кіно Вернера Герцога, ретроспективи Пауля Верговена та Орсона Уеллса, Догма — 95, тиждень румунської культури, дні єврейської культури, до 80-річчя Бернарда Вікі та 70-річчя Пітера Ліліенталя ретроспективи фільмів з їх участю, фестиваль Гонконг SAR, фільми «нової хвилі» та німе кіно за участі Луїзи Брукс.

Творчість Вернера Герцога добре знайома у Києві, адже тут неодноразово відбувалися ретроспективи його художніх фільмів. Менш відомими є документальні роботи класика світового кіно, які й були представлені організаторами показу. На мюнхенську прем'єру своєї останньої картини «Мій найулюбленіший ворог» («Mein liebster Feind») завітав сам автор. Теплого осіннього вечора, що співпав з відкриттям знаменитого свята пива (Oktoberfest), яке примушує божеволіти ласкаве і спокійне місто, в маленькому кінозалі відбувалася тиха розмова про напрочуд своєрідні стосунки актора і режисера — Клауса Кінскі і Вернера Герцога.

Людина, яка колись і десь подивилася хоча б один фільм з Клаусом Кінскі, навряд чи його забуде. Все, що він грає, заряджене майже безприкладною енергетикою, владністю, філігранною виразністю творених образів. Документальний фільм «Мій найулюбленіший ворог» має підзаголовок: «фільм про взаємну працю з найкращим актором, якого коли-небудь мала Німеччина».

Клаус Кінскі був довший час найпопулярнішим актором в Німеччині, знімаючись у жанровому кінематографі — пригодницьких, еротичних, містичних стрічках, при цьому не дуже зважаючи на рівень сценаріїв.

Кінські був напрочуд скандальною особою і своїм бурхливим особистим життям шокував пресу і глядача ще більшою мірою, ніж знамениті рок-зірки 60-х. 1989 року вийшла його книга спогадів з дивною щодо співвіднесеності зі змістом назвою «Все, що потрібно — любов». У ній безліч брутальних характеристик тих, з ким Кінські співпрацював. Не становила винятку його донька Настасія (багато хто сьогодні іменує Клауса «батьком Настасії», оскільки «бездарна донечка» стала однією з найкращих актрис сучасності). Помер Кінські 1991 р. в Америці (Сан-Франциско), де він жив і знімався останні 20 років.

Фільмографія актора вражає кількістю стрічок — 135! Наприклад, в 60-х роках менше, ніж 6 фільмів за рік, в доробку Кінські не зустрінемо (1963 — 10 фільмів, 1969 — 9, 1969 — 8, 1970 — 11). В усіх Клаус виступив як актор і лише в останній «Паганіні» (1989, один з найбільш провокативних фільмів в історії кіно) як режисер, сценарист і сам Паганіні. Однак картин, які можна назвати справді великими, небагато. Майже всі вони були зняті Вернером Герцогом. Якщо раніше надзвичайна реактивність психіки Кінські використовувалася на «балаганному» рівні, то у картинах цього режисера Кінські втілював трагедію вольової людини, яка прагне за власним бажанням перебудувати світ («Агірре, гнів Божий», 1972, «Кобра Верде», 1987), трагедію абсолютного ідеаліста («Фіцкарральдо», 1982) і навпаки, трагедію простої людини, доведеної до відчаю («Войцек», 1978).

Вернер Герцог (нар. 5.09.42), німецький режисер, сценарист, продюсер, актор, почав знімати любительське кіно, в 17 років. Його перший повнометражний фільм «Знаки життя» (Lebenszeichen, 1967) отримав «Срібного ведмедя» на МКФ в Берліні 1968р. Біографія Герцога сповнена творчих подвигів. Достатньо описати зйомки лише одного його фільму («Фіцкарральдо», 1982), щоб уявити внутрішню силу цього зовні симпатичного, дотепного і делікатного чоловіка.

«Фіцкарральдо» знімали в неймовірно важких умовах джунглів Амазонки, в глибині непрохідних районів Перу та Еквадору. Реальний Фіцкарральдо (насправді ірландець Брайан Суїні Фіцджералд), що жив на початку ХХ ст., фанатично закоханий у голос великого Карузо, відправився на пошуки каучукової плантації, щоб розбагатіти і побудувати в забутому Богом селищі Ікітос оперний театр. Там він умовив вороже плем'я індіанців перетягти величезний човен вагою 28 тонн через вузьку сполуку між двома ріками. Настільки ж фанатично вірний мистецтву сучасний режисер змусив знімальну групу проробити ту ж саму операцію з пароплавом вагою у 328 тонн (!).

Сьогодні ця сцена належить до найдовершеніших у доробку Герцога. Тоді ж декілька членів знімальної групи, включно з Кінські, оператором Маухом і самим Герцогом, були тяжко травмовані. Двоє акторів (рок зірка Мік Джегер та американський актор Джейсон Робардс) не витримали випробовувань і відмовилися від зйомок. Кінські та численні індіанці, що пречудово зіграли в масовці, впоралися. «Фіцкарральдо» отримав приз за кращу режису-

ру на Каннському МКФ. Це був і останній художній фільм «поета загублених світів».

У своєму документальному фільмі «Мій найулюбленіший ворог» Герцог описує історію співпраці та взаємин з Кінські: де і як вони разом жили, як знімали кіно, як співіснували і пристосовувалися один до одного заради того, щоб створити кіно, гідне подиву і наснаги. Так, саме наснаги, адже ролі, зіграні Кінські у Герцога, прирікають бездіяльність і слабкодухість. Всупереч тому, що «герої» сходять з п'єдесталу популярності, герої Кінські вбивають сучасний скепсис і примушують захоплюватися людиною. При тому вони навряд чи виглядають диваками, оскільки живуть у просторі метареальності, нагадуючи про світ предків і натхненної духом свідомості.

Те, що дивує на екрані, сповнене неприязні, нелюдяності в житті. Кінські продовжував вважати себе неперевершеним і за межами знімального майданчика, пригнічуючи, віддаляючи всіх, хто був поруч на сцені і в житті. Герцог вважає, що єдина людина, з якою Кінські підтримував людські стосунки, був його син. Тепло про нього відгукуються в своїх спогадах лише дві актриси — партнерка у фільмі «Войцек» Е.Маттес і К.Кардінале у «Фіцкарральдо».

Чому так було, роз'яснює фільм. Герцог переконливо доводить, що Кінські був не просто «егоїстом чи егоцентром», він був егоманином. Його самооцінка перевищувала всі психологічні бар'єри. Кінські вважав себе генієм, віртуозом і навіть богом. Ті, хто мали сумніви в цьому, ставали його ворогами. Ними були практично всі його знайомі. Один приклад. Коли на квартиру, де разом проживали сім'я Герцогів і геній Кінські, прийшов критик і почав натхненно вихвалити актора («Ви були прекрасні, надзвичайні»), Клаус роздратовано жбурнув миску з їжею, вигукуючи: «Що? Прекрасний, надзвичайний? Я був монументальний, я був епохальний!»

«Погодьтеся, співпрацювати з богом було неможливо», — висновок Герцога. Однак, долаючи неймовірні перешкоди психічного, інколи навіть фізичного ґатунку, Вернер після кожного спільного фільму давав слово — ніколи нічого спільного з Клаусом не мати, але знімав Кінські всупереч цьому. Сьогодні кожну сиву волосинку на своїй голові Герцог іменує «Кінські». Але ні за чим не шкодує, адже їх спільні фільми були найкращими у творчості обох. «Мистецтво того варте, щоб так від нього потерпати», — це був варіант жертви в житті Герцога.

Численні питання глядачів, пов'язані з пікантними моментами взаємостосунків і цілей, яких домагався автор фільму, Герцог відсилав до самої картини. Від неї ж залишилося враження об'єктивності: Кінські був харизматичним і просто високопрофесійним актором, але водночас неможливою людиною.

Фінал обіцяє примирення: моторний човен весело мчить в ласкавих хвилях моря, віддаляючись від гір, усміхнене, по-дитячому радісне, на весь екран обличчя Клауса поруч з Вернеровим. Образи, нетерпимість, неприязнь — на дні морському, попереду — сонце, що зігріває спогади!